

ЄДНАННЯ ПОЛЬСЬКИХ І УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ-ПЕДАГОГІВ У ТВОРЧІЙ СПІВПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5146>

ЛАЩИК Ян

професор, доктор хабілітований,
іноземний член НАПН України,
уповноважений у справах розвитку
Академії спеціальної педагогіки
імені Марії Гжегожевської
м. Варшава, Польща

Нелля НИЧКАЛО

доктор педагогічних наук, професор
дійсний член (академік) НАПН України,
академік-секретар Відділення
професійної освіти і освіти дорослих
НАПН України, м. Київ, Україна

Анотація. Здійснено ретроспективний аналіз становлення і розвитку українсько-польської/польсько-української співпраці науковців-педагогів, розкрито окремі аспекти підготовки і проведення дев'яти наукових форумів у Польщі й Україні. Наголошено на важливості співпраці науковців-педагогів обох країн за різними напрямками (спільні дослідження, міжнародні конгреси, конференції, методологічні семінари, науково-видавнича діяльність). В умовах російської війни проти України ця співпраця стала більш динамічною, розширилася і збагатилася її напрями, зміст і форми науково-методичного забезпечення роботи з різними категоріями українських біженців, особливо в організації навчання дітей за кордоном.

Приділено увагу висвітленню історичних аспектів присвоєння звання Почесний доктор «HONORIS CAUSA» видатним вченим, громадським, державним і релігійним діячам Оксфордським і Кембріджським університетами, а також польськими університетами, зокрема Академією спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської у Варшаві. Коротко схарактеризовано кожного з 11 докторів HONORIS CAUSA цього відомого польського вищого закладу освіти, який дістав право надавати таке звання у 2008 році. Дванадцятим став український вчений-філософ, президент НАПН України Василь Кремень. Висвітлено його державницьку, наукову, громадську діяльність, а також творчий доробок як вченого-філософа і педагога. Окреслено перспективи співпраці науковців-педагогів обох країн в умовах війни і повоєнний час.

Ключові слова: Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської; Національна академія педагогічних наук України; науковий форум; Почесний доктор Honoris Causa; російська війна; творча співпраця.

Вступ. Співпраця українських і польських науковців-педагогів має глибокі джерела, багатолітню історію і гарні традиції, які на різних етапах набувають розвитку і збагачуються. У цьому творчому процесі народжуються нові ідеї, концепції, моделі й технології.

Як відомо, у другій половині ХХ століття, коли міжнародна співпраця координувалась лише Москвою (обмін делегаціями, проведення спільних наукових конференцій та інших заходів), ініціативи народжувались і реалізовувались знизу як з польської, так і з української сторони. У прикор-

донних районах обох країн щороку проводилися спільні фестивалі народної творчості, виставки декоративно-прикладного мистецтва, спортивні змагання, свята урожаю, а також щорічні зустрічі до Міжнародного дня захисту дітей, Дня вчителя, початку навчального року, тощо. Авторам цієї статті пощастило бути учасниками й організаторами цих традиційних свят і зустрічей у прикордонних населених пунктах, особисто спостерігати радість від спілкування українських і польських освітян, аграріїв, працівників закладів культури і спорту. Так зароджувались зв'язки, що з роками трансформувались у постійну співпрацю прикордонних шкіл, будинків культури, колективів художньої самодіяльності, народної творчості, господарських і громадських організацій.

Винятково важливим є те, що з перших днів незалежності України було розроблено законодавчі засади цієї діяльності на міжнародному рівні. Наведемо лише коротку документальну хроніку. 18 травня 1992 р. було укладено Угоду між Урядами України і Республіки Польща з питань культурного і наукового співробітництва. Угода між урядами наших країн про співробітництво в галузі культури, освіти і науки діє від 20 травня 1997 р. Майже 17 років тому (у грудні 2006 р.) укладено Угоду про співпрацю між Академією педагогічних наук України і Польською академією наук. Відповідно до цього міжнародного документа здійснюється співпраця за різними напрямками, зокрема: науково-дослідна робота; спільні наукові пошуки з проблем андрагогіки, педевтології, педагогіки праці, компаративістики, полікультурного виховання; участь у міжнародних проєктах і програмах ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу; розширення співпраці відповідно до прямих договорів між університетами, інститутами та іншими закладами освіти і культури, науковими установами і громадськими організаціями не лише України і Республіки Польща, а й інших країн; спільна науково-видавнича діяльність, видання польсько-українських/українсько-польських наукових щорічників і збірників наукових праць тощо.

Численні конкретні факти свідчать, що співпраця багатьох закладів освіти і громадських організацій України і Республіки Польща розпочалася здебільшого раніше до підписання офіційних угод. Наприклад, реальна співпраця між *Академією педагогічних наук України* й *Академією спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської* розпочалася наприкінці ХХ століття, хоча угоду про співпра-

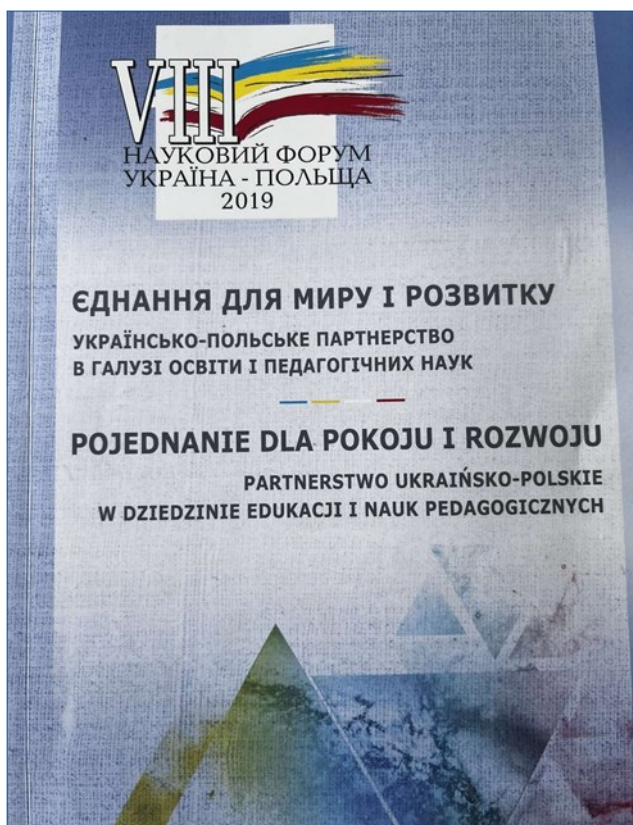
цю було підписано у січні 2023 року. Майже впродовж двох десятиліть триває плідна співпраця НАПН України й *Університету Марії Кюрі-Склодовської* у Любліні — і лише не так давно підготовлено проєкти відповідних документів для підписання угоди. І такі приклади непоодинокі.

Надзвичайно важливу роль у розвитку творчої співпраці науковців-педагогів обох країн відіграли Комітет педагогічних наук *Польської академії наук*, який у 1995-2007 рр. очолював проф. звичайний, доктор хаб. *Тадеуш Левовицький*, а також Наукове педагогічне товариство «Польща-Україна» (голова — доктор хаб., проф. *Франтішек Шльосек*). Проведення польсько-українських/українсько-польських форумів науковців-педагогів щодва роки почергово в обох країнах — ця життєдайна ініціатива належить академіку НАПН України Івану Зязюну (1938-2014 рр.), першому Міністру народної освіти незалежної України, засновнику і директору Інституту педагогіки і психології професійної освіти (з листопада 2018 р. — Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, з вересня 2019 р. — *Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України*), професору Франтішеку Шльосеку та нашому академічному Відділенню, заснованому у січні 1997 року (з 2008 р. — Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України).

Як відомо, до VIII українсько-польського наукового форуму на тему «*Освіта для миру / Edukacja dla pokoju*», що відбувся у жовтні 2019 р. в Переяславі Київської області, спільними зусиллями було підготовлено і видано завдяки допомозі і підтримці академіка НАПН України Віктора Коцура, тодішнього ректора Університету Григорія Сковороди в Переяславі, та Центру ЮНЕСКО «Мала академія наук України» 2 томи (Кремень, 2019b).

Тоді ж було видано унікальну документальну книгу «*Єднання для миру і розвитку. Українсько-*

польське партнерство в галузі освіти і педагогічних наук/ Pojednanie dla pokoju i rozwoju. Partnerstwo ukraińsko-polskie w dziedzinie edukacji i nauk pedagogicznych» (Кремень, 2019а). Це була перша спроба узагальнення багатолітнього досвіду співпраці науковців-освітян наших країн. Доречно наголосити: перша і досить вдала. У вступній частині цього видання опубліковано передмову президента НАПН України академіка Василя Кременя, який зазначив: «На початку XXI століття, в час нових глобалізаційних викликів, творчих пошуків, креативних прогностичних ідей, випереджувального інноваційного розвитку в ім'я збереження миру та зміцнення наших країн, такий рівень наукової співпраці й надалі сприятиме кращому порозумінню між нашими народами і залишатиметься важливим чинником стратегічного партнерства між двома країнами».

У вступній статті проф., доктора хаб., іноземного члена НАПН України Стефана М. Квятковського обґрунтовано 8 основних умов ефективної наукової співпраці педагогів Польщі й України. Зміст п'яти розділів цього видання органічно взаємопов'язаний. Такий підхід сприяв створенню цілісної картини українсько-польської/ польсько-української співпраці у сфері освіти і педагогічних наук.

• Розділ 1. Творча співпраця НАПН України із науковими установами і закладами освіти Республіки

Польща/ Współpraca twórcza NANP Ukrainy z instytucjami naukowymi i uczelniami Rzeczypospolitej Polskiej.

• Розділ 2. Світ без кордонів: досвід українсько-польської співпраці центру ЮНЕСКО «Мала академія наук України»/ Świat bez granic: doświadczenie ukraińsko-polskiej współpracy centrum UNESCO «Mała Akademia Nauk Ukrainy».

• Розділ 3. Співпраця національних університетів України з польськими університетами/ Współpraca uniwersytetów narodowych Ukrainy z uniwersytetami polskimi.

• Розділ 4. Взаємодія педагогічних університетів та інших закладів освіти України з педагогічними університетами і вищими школами Республіки Польща/ Interakcja uniwersytetów pedagogicznych Ukrainy z uniwersytetami pedagogicznymi, szkołami wyższymi Rzeczypospolitej Polskiej.

• Розділ 5. Центри полоністики та інші осередки українсько-польської / польсько-української співпраці/ Centra polonistyki i inne ośrodki współpracy ukraińsko-polskiej / polsko-ukraińskiej.

На нашу думку, вже самі назви розділів віддзеркалюють їх глибокий зміст й об'єктивну позицію авторів і упорядників цього видання.

Заслуговує також на увагу виокремлення в останньому розділі центрів полоністики при українських університетах, зокрема: Полонійний центр Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького; Полонійний центр Хмельницького національного університету; Українсько-польський центр Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського; Центр польського права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка; Українсько-польський академічний центр науки та культури Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; Центр славістичних (полоністичних) студій SLAVIA при Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича; Українсько-польський центр науки, освіти і культури Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Безумовно, заснування й активна діяльність цих та інших центрів полоністики помітно вплинули й нині впливають на розширення і поглиблення творчої співпраці в умовах російської війни проти України.

Отже, без найменшого перебільшення можна дійти висновку, що науковцями-педагогами наших країн проведено дуже велику конкретну й ефективну роботу, спрямовану на розвиток спів-

праці. Доречно зазначити, на громадських засадах, без державного фінансування. Цьому сприяли різні чинники, й особливо об'єднання зусиль, внутрішнє прагнення з обох сторін до розвитку цієї співпраці за різними напрямками, а також потужна позитивна мотивація.

Злочинна російська війна пробудила генетичні почуття любові і свободи

Страшна рашистська агресія проти України — це геноцид, екоцид українського народу. Це явище дикого варварства несе «цивілізацію смерті», горе й біду кожній людині, вкрало дитинство і юність у мільйонів дітей, юнаків і дівчат, покалічило їхні серця і душі, залишило невиліковні психічні сліди в їхніх долях на все життя. Гіркою є офіційна статистика щодо українських біженців за кордоном, які змушені покинути свої домівки, місця постійного проживання і втратили можливість навчатись у своїх закладах освіти. Навчання у закладах освіти 38 країн й передусім у Республіці Польща стало досить тяжким випробуванням для дітей та їхніх матерів.

В умовах нових викликів і загроз, великих втрат і наполегливих пошуків за різними напрямками життєдіяльності змінилася філософія освітньої діяльності, неминуче відбулися помітні зміни в міжнародній співпраці. В умовах жорстокої кровопролитної російської війни українсько-польська/польсько-українська співпраця не завмерла, не загальмувалась і не звузилась, а навпаки — значно розширилась і поглибилась, стала більш динамічною, оперативною і результативною. До цього додамо — і вкрай необхідною на всіх рівнях — між родинами громадян наших країн, органами влади (села, району, області і всієї держави), закладами освіти різних типів (загальноосвітніх шкіл, гімназій, професійних ліцеїв і коледжів, університетів, інститутів, а також наукових установ, культурно-освітніх, спортивних та інших організацій).

Цілком закономірно, що на самому початку війни першими подали руку допомоги освітяни-педагоги, університети, академії, інститути і громадські організації, з якими співпраця триває понад три десятиліття. Серед багатьох закладів вищої освіти, з якими проводиться системна робота [Національної академією педагогічних наук України](#), — [Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської](#) у Варшаві.

Академія має багату історію становлення і розвитку впродовж століття. Цей унікальний заклад було засновано 12 червня 1922 р. як Державний

інститут спеціальної освіти на основі об'єднання спеціального педагогічного семінару (створеного Марією Гжегожевською за моделлю Міжнародного факультету педагогіки в Брюсселі, спочатку як однорічний спеціальний педагогічний курс, а в 1920-1921 рр. — як однорічний семінар) та Фонетичного інституту, очолюваного Тітом Бенні. Новостворений Державний інститут спеціальної освіти у Варшаві організаційно підпорядковувався Міністерству релігійних справ і народної освіти Республіки Польща. Як свідчать документальні джерела, у 1922 році на першому курсі розпочали навчання 28 студентів. Після завершення навчання впродовж одного року випускник отримував тимчасове посвідчення. Диплом вчителя-дефектолога абсолювенти Інституту отримували після написання і захисту дипломної роботи упродовж наступного року (до речі, цей термін в разі потреби продовжувався до 3-х років).

У перші роки своєї історії державний Інститут спеціальної освіти у Варшаві мав власне приміщення, бібліотеку, психолого-педагогічну лабораторію, спеціалізовані клініки (ортофонічної та лікувальної педагогіки) та Музей спеціальної освіти (*Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej*, 2023b).

Відтоді минуло понад століття. Сейм Польщі в соту річницю заснування Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, визнаючи видатні заслуги її засновниці, директора і патронки проф. Марії Гжегожевської, ухвалою від 14 листопада 2021 року оголосив 2022 рік *Роком Марії Гжегожевської*. (*Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*, 2021).

Упродовж століття маленький, камерний, перший в Польщі навчальний заклад для підготовки спеціальних педагогів перетворився в потужний науково-дидактичний осередок, що має право надавати науковий ступінь доктора і доктора ха-

білітованого гуманістичних наук з психології і гуманістичних наук. Це свідчить про висококваліфіковані наукові кадри, які мають дуже широкі контакти з багатьма зарубіжними університетами, інститутами та іншими освітніми осередками, беруть активну участь у реалізації загальнопольських і міжнародних дослідницьких програм і проєктів. Нині цей знаний і визнаний у Польщі і за кордоном заклад пропонує студентам багату палітру студій із спеціальної педагогіки і психології, мистецької освіти, філософії і соціології, суспільної профілактики і соціальної праці, а також психології. Статистика щодо діяльності Академії впродовж століття свідчить про незаперечні здобутки: відкрито декілька десятків студій, підготовлено 55 тис. вчителів та інших фахівців, захищено 40 тис. праць — ліценціанських, магістерських і докторських, підготовлено 2 тис. педагогів вищої школи (nauczycieli akademickich), 12 польським і зарубіжним вченим присвоєно почесне звання Доктор HONORIS CAUSA, розроблено й реалізовано майже 800 дослідницьких проєктів (Hryniewicka, 2022).

Упродовж понад трьох десятиліть триває співпраця НАПН України, [Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна](#) з Академією спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві. З кожним роком вона розширюється, до неї приєднуються інші академічні інститути та заклади вищої освіти, наприклад, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, Хмельницький національний педагогічний університет, Харківський національний університет імені Григорія Сковороди.

Ювілей та унікальність 2022 року не затьмарили природного активного реагування Академії на потреби поточного життя «тут і зараз». Драмою року, як зазначалося, стала широкомасштабна російська агресія проти України, і, досліджуючи календар діяльності Університету, можна знайти багато заходів, спрямованих на протистояння цьому варварству та надання конкретної допомоги Україні. Уже в перший тиждень війни було сформовано групу з кількох сотень викладачів, студентів та працівників адміністрації «Солідарність з Україною», яка спочатку стихійно, а з часом все більш системно та скоординовано забезпечувала і продовжує надавати допомогу біженцям, а також громадянам України, які залишилися в Польщі. Численні заходи в цій сфері не були ювілейними і їх опис потребував би зовсім іншого студіювання.

У цьому контексті вони як є свідченням реалізації гуманістичних ідей Марії Гжегожевської та заангажованості науково-педагогічної громади, сформованої ними протягом ста років. Нагадування про події, з яких складалися урочистості, може бути прикладом активізації синергії між самою організацією свята, вшануванням і подальшою активізацією студіювання та популяризації гуманістичних ідей, можливістю зміцнення співпраці між науковими осередками (з Польщі та за кордону, в тому числі з України), гуртуючи інституції соціального середовища, врешті дбаючи про розвиток культури та виховання естетичної чутливості людей. Святкування 100-річчя стало ще одним кроком до становлення Академії майбутнього століття. Безумовно, наступні роки діяльності університету сприятимуть подальшій активізації у передаванні гуманістичних цінностей та розвитку соціальних наук, особливо педагогіки та спеціальної освіти. Безумовно, у реалізації своєї місії, Академія спеціальної педагогіки імені М. Гжегожевської поглиблює і розширює контакти з українськими університетами та сповна використовує досвід наукової співпраці з Національною академією педагогічних наук України. Те, що пов'язує обидві установи, — це вірність академічним цінностям, валідність сучасність досліджень, і, посилаючись на назву монографії академіка Василя Кременя (2011), перекладеної польською мовою професором Ф. Шльосеком, — перспектива антропоцентризму, визначення гуманістичного та суб'єктивного підходу до кожної людини, особливо до тих, хто потребує підтримки. Як писала Марія Гжегожевська: «Фундаментом виховної роботи має бути поглиблення гуманізму в людині». (Янковська, 2022).

Щорічне відзначення в травні Дня Академії (Dnia Uczelni) — це свято і радість і для студентів, і для викладачів, під час якого можна зупинитись,

осмислити й оцінити досягнуте, а також помряти, щоб і надалі творчо діяти. Водночас це велика праця, підсумування її результатів за різними напрямками. Так, у травні 2023 року, напередодні головної урочистості відбулося відкриття Музею Марії Гжегожевської. Як відомо, раніше в Академії було дві музейні кімнати, в яких зберігались цінні експонати. Музей видатного педагога — засновниці спеціальної педагогіки в Польщі — це сучасний музей, який за змістом експозиції, її мистецьким дизайном справді викликає захоплення. В його відкритті брала участь делегація українських вчених.

Президент НАПН України Василь Кремень, привітавши ректора Академії, професора, доктора хабілітованого Барбару Марцінковську з відкриттям Музею Марії Гжегожевської, передав для музейної експозиції рушник, виготовлений українськими студентами-митцями Київського національного університету технологій і дизайну до 300-ліття українського мислителя Григорія Сковороди.

У цей же день відбулося також відкриття виставки живопису Яцека Козловського, а також постійної мистецької колекції Академії спеціальної педагогіки, виставки скульптури. У залі імені Януша Корчака відбулося вручення нагород Ректора лауреатам конкурсу на кращу дипломну роботу, а також дипломів членів Ради до справ студентських практик, нагород для науково-дидактичних працівників та «амбасадорів АСП» (соціальних партнерів). Багато радісних подій відбувалося в усіх корпусах Академії та на її подвір'ї (конкурси викладачів і студентів на виготовлення кращих кондитерських виробів, на краще виконання народної пісні і танцю). Працював педевтологічний салон під керівництвом доктора Беати Шуровської і професора, доктора хабілітованого Ярослава Міхальського, проводились інші

цікаві заходи. Отже, День Академії — це звіт не лише перед собою, а також перед громадськістю, органами влади, ветеранами Академії про виконану роботу.

Doctor Honoris Causa: історичний аспект

Почесний доктор *Doctor Honoris Causa* — (лат. honoris causa — «заради пошани», скорочено h.c.) це найвище почесне звання. Як свідчать історичні джерела, традиція надання цього високого звання сягає середньовіччя. Відомо, що вперше у світі таку особливу відзнаку було присвоєно наприкінці 1470-х років Лайонелу Вудвіллу (Lionel Woodville) в Оксфордському університеті (Medyk Białostocki, 2023).

На польських землях у 60-х роках XV століття звання Доктор Honoris Causa вперше було присвоєно Краківською академією видатному теологу Піотру Гіршберду (Piotr Hirsberg), який не прийняв цього відзначення (сучасники пояснювали це його винятковою скромністю). (Medyk Białostocki, 2023).

Літературні і документальні джерела свідчать, що з другої половини XVI століття надання цього почесного звання стало поширеним явищем, передусім в Оксфордському і Кембриджському університетах. Відомо, що в 1985 році Оксфордський університет відмовив Маргарет Тетчер в наданні цього високого наукового звання: це було спричинено протестом проти скорочення фінансування вищої освіти у Великій Британії відповідно до рішення Уряду, який вона очолювала (Honoris causa, 2022).

Ідея присвоєння цього високого звання видатним вченим, політикам, громадським, державним і релігійним діячам набула поширення у XIX столітті.

Наведемо ще й такий приклад з історії почесного звання Доктор Honoris Causa. У березні 1992 року на філософському факультеті Кембриджського університету виникла гостра наукова дискусія. Її ініціювали 3 члени академічного співтовариства цього університету, які наклали тимчасове вето на присудження звання Почесного доктора Honoris Causa французькому філософу Жаку Дерріду. Разом з іншими прихильниками аналітичної філософії вони протестували проти надання цього звання на тій підставі, що праця Жака Дерріда «не відповідала прийнятним канонам академічної суворості» (вимогливості). Відомо, що рішення Кембриджського університету привернуло увагу до тривалої антипатії між аналітичною школою (її провідним представником є філософський

факультет Кембриджу) та постгегельянськими континентальними філософськими традиціями, з якими була тісно пов'язана праця філософа Жака Дерріда, який критикував метафізику, пов'язуючи це з «деконструкцією» (аналітичним роз'єднанням її основних категорій, і передусім поняття буття) (*Honoris causa*, 2022).

Відомі й такі факти, коли присвоєння почесного звання Доктора *Honoris Causa* викликало протести викладачів і студентів. Наприклад, президенту США Джорджу Бушу у 2001 році було присвоєно звання Почесного доктора *Honoris Causa* Йельським університетом, у якому він навчався і здобув ступінь бакалавра історії в 1968 році. Після цього багато студентів і викладачів бойкотували відзначення 300-ліття університету *Honoris causa*, 2022).

Нормативно-правові засади присвоєння чи надання цього почесного звання в Польщі від початку не були однозначними, вони досить тривалий час уточнювались. З часом відбулася відмова щодо вимоги складання кандидатом іспитів, публічного захисту опублікованої наукової праці. Від початку існування цієї традиції почесне звання Доктор *Honoris Causa* може надаватися особі, яка має великі заслуги в розвитку науки і культури й тривалий час співпрацює з університетом чи академією, що надає цей титул.

Серед видатних вчених світу і Республіки Польща, яким польськими університетами присвоєно високе звання Доктор *Honoris Causa*, такі відомі імена: Йоахім Лелевель (*Joachim Lelewel*), Віктор Шокальські (*Wiktor Szokalski*), Рудольф Вірхов (*Rudolf Virchow*), Марія Кюрі-Склодовська (*Maria Curie-Skłodowska*), Жак Ле Гофф (*Jacques Le Goff*), Владислав Татаркевіч (*Władysław Tatar-kiewicz*); творці польської культури (Ян Матейко (*Jan Matejko*), Юзеф Ігнацій Крашевські (*Józef Ignacy Kraszewski*), Генрик Сенкевіч (*Henryk Sienkiewicz*), Ігнацій Падеревські (*Ignacy Paderewski*); політики (маршал Юзеф Пілсудські (*marszałek Józef Piłsudski*), президент США Томас Вілсон (*Thomas Wilson*), останній польський президент у вигнанні Ришард Качоровські (*Ryszard Kaczorowski*), блаженний Ян Павло II (*bł. Jan Paweł II*), Далай-лама (*Dalajlama*), блаженна мати Тереза з Калькутти (*bł. Matka Teresa z Kalkuty*). (*Medyk Białostocki*, 2023).

Доречно згадати, що Марії Кюрі-Склодовській це високе звання було присвоєно у 1912 році Вченою радою Львівською політехніки (на той час — Вища політехнічна школа). Видатний вче-

ний-хімік прочитала лекцію студентам у хімічному корпусі.

В Академії спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської у Варшаві вперше звання Доктора *Honoris Causa* було присвоєно у 2008 році Томасу Гаммарбергу (*Thomas Hammarberg*) — шведському дипломату, політику, вчителю, журналісту. У січні 2006 року він був обраний Комісаром Ради Європи з прав людини. (Томас Гаммарберг, 2020).

У 2009 році Доктором *Honoris Causa* цього відомого у Польщі і світі закладу вищої освіти стала Ева Лентовська — юрист, фахівець з цивільного права, доктор юридичних наук (хаб.). З 1997 року вона є членом Польської академії мистецтв і наук. З 1988 року — перший омбудсмен з прав громадян у Республіці Польща, у 1999-2000 рр. — суддя Вищого адміністративного суду Польщі, у 2002-2011 рр. — суддя Конституційного суду Польщі (*Ewa Łętowska*, 2023)

У 2011 році звання Доктор *Honoris Causa* присвоєно відомому лікарю Генріку Скаржинському (*Henryk Skarżyński*) — польському отоларингологу, аудіологу і фоніатру, засновнику і директору Інституту фізіології та патології слуху та Всесвітнього центру слуху в Каєтанах (Прушковський повіт Мазовецького воєводства). З 2011 року — Національний консультант у галузі отоларингології. (*Henryk Skarżyński (lekarz)*, 2023).

У 2012 році Доктором *Honoris Causa* став Шевах Вайс (*Shevah Weiss*) — ізраїльський політолог, політик і дипломат, професор політології, депутат у Кнесеті в 1981-1999 рр. та його голова (1992-1996), у 2001-2003 рр. Надзвичайний і Повноважний Посол Ізраїлю в Республіці Польща. Лицар ордена Білого Орла, лауреат багатьох міжнародних премій. Почесний доктор чотирьох польських університетів (Варшавського, медичного, Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, економічного університету в Катовицях) (Шевах Вайс, 2023).

Чеслав Купісевич (*Czesław Kupisiewicz*) — польський гуманіст, вчений у галузі педагогіки, професор гуманістичних наук, доктор хаб., академічний викладач, проректор Варшавського університету, декан психолого-педагогічного факультету цього університету, дійсний член Польської академії наук. Сфера його наукових інтересів — загальна дидактика, історія освіти і педагогіки, загальна і порівняльна педагогіка. Він є автором одного з найпопулярніших підручників з дидактики в Польщі (*Czesław Kupisiewicz*, 2023).

У 2014 році почесним Доктором Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві стала Аліція Пауліна Чибіцька — польський політик. Вона була обрана до Сенату Верхньої Палати Польського Парламенту (10-й термін) від виборчого округу Вроцлава (Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2023d).

Польська актриса Анна Димна — почесний доктор Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві з 2016 року. Свою діяльність упродовж багатьох років вона присвятила людям, які потребували порятунку і підтримки. Функцію президента фонду «Mimo Dobrze» виконує на громадських засадах. Упродовж багатьох років бере участь у проєктах неурядових організацій, зокрема: у випусках Громадянського комітету порятунку Кракова, акціях Великого оркестру різдвяної благодійності, Асоціації «Велике серце», а також фундацій: «Мам Marzenie», «Nuta Nadziei», «Akogo?» та багатьох інших. З 2006 року її називають амбасадором Асоціації Debra Polska «Kruchy Dotyk», що об'єднує людей, які страждають на рідкісне генетичне захворювання бульозний епідермоліз. У 1999 році Анна Димна розпочала співпрацю з Фондом імені св. Брата Альберта. Допомогає краківському театру «Радванек», акторами якого є люди з інтелектуальними вадами, мешканці притулку в Радвановіце поблизу Кракова. Актриса здійснює режисуру та пише сценарії для вистав цього театру. У 2001 році ініціювала проведення Національного фестивалю театральної-музичної творчості людей з обмеженими можливостями «Альбертіана», щорічний фінал якого відбувається на Великій сцені Театру імені Юліуша Словацького в Кракові. (Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2023a).

У день святкування 95-річчя Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (26 травня 2017 року) звання Почесного доктора Honoris Causa присвоєно Пьотру Штомпці (Piotr Sztompka) — професору, доктору гуманістичних наук хаб. У 1992 році його обрано членом-кореспондентом ПАН, у 2022 році — дійсним членом ПАН, у 1992 році — дійсним членом Польської академії наук і мистецтв (Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2023f).

Юристка Марта Сантос Паїс (Marta Santos Pais) дістала цю високу відзнаку також у 2017 році. Спеціальний представник Генерального секретаря ООН з питань насильства щодо дітей, багатолі-

тній директор Дослідницького центру ЮНІСЕФ «Іноценті» у Флоренції (2001-2009 рр.), директор Департаменту оцінки, політики і планування ЮНІСЕФ у Нью-Йорку (1997-2001 рр.), співробітник Комісії ООН з Прав дитини (1991-1997 рр.), віце-президент Координаційного комітету з питань політики та член Комітету Ради Європи з управління правами людини (World Congress on Justice for Children, 2018).

Польський професор, доктор медичних наук хаб. Богдан Марушевський — дитячий кардіохірург. З 1 жовтня 1979 року почав працювати в Інституті охорони здоров'я дітей «Меморіал», упродовж 22 років очолював відділення кардіохірургії цього інституту, член Ротарі Інтернешнл¹, лауреат премії Святого Каміла. Засновник та багаторічний член правління Всесвітнього товариства дитячих кардіохірургів, член Наукової ради при Міністерстві охорони здоров'я Польщі. У 2006 році створив Національний реєстр кардіохірургії. У 1993 році став одним із засновників Фонду «Великий оркестр різдвяної благодійності» (WOŚP), його віце-президент, а згодом — президент. У 2014 році його обрано почесним членом Американського товариства дитячих кардіохірургів (CHSS), у 2016 році отримав почесне членство в Європейському товаристві дитячих кардіохірургів (ECHSA).

У 2022 році звання Почесного доктора Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві присвоєно сестрі Малгожаті Хмелевській (Małgorzata Chmielewska), яка присвятила своє життя цілеспрямованій громадській діяльності, спрямованій на допомогу нужденним, бездомним самотнім матерям і хворим людям. Вона допомагала нужденним отримувати соціальну, медичну і матеріальну допомогу. Сестра М. Хмелевська заснувала товариство допомоги «Хліб життя». Це товариство створило Центр освіти і культури у сільській місцевості, для дітей дошкільного віку, підлітків, а також створено різні навчальні курси для дорослих. Сотні молодих людей із найбідніших сімей здобувають освіту завдяки стипендіям цього товариства. Сестра

¹ «Ротарі Інтернешнл», англ. Rotary International — це міжнародна сервісна організація, мета якої — об'єднати ділових та професійних лідерів для надання гуманітарних послуг та сприяння доброзичливості та миру у всьому світі. Це неполітична та нерелігійна організація. Членство здійснюється за запрошенням і залежить від різних соціальних факторів. По всьому світу існує понад 35 тис. клубів, які разом налічують 1,2 млн осіб, відомих як ротарійці.

М. Хмелевська має міжнародні відзнаки. У 2012 році їй присуджено премію Юзефа Тішнера², у 2014 році нагороджена Командорським хрестом ордену Polonia Restituta. Вона є автором декількох книг, у яких викладено духовні й моральні людські цінності, якими вона керується у своїй життєдіяльності. В своєму інтернет-щоденнику «Serowanie świata», заснованому у 2015 році, а також у багатьох публікаціях вона розкриває надзвичайно цінне багатство нужденного світу, розповідає про страждання, надії і порятунок бідних людей, які потребують допомоги. Її мудрі і сердечні слова наповнені світлом і чуйністю, небайдужістю до інших людей (Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2023c).

На жаль, у межах однієї публікації немає можливості схарактеризувати хоча б коротко усіх високодостойних Докторів Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві — відомих вчених, політиків, громадських діячів зарубіжних країн і Республіки Польща. До квітня 2023 року їх було 11, а в травні до цього грона увійшов дванадцятий Доктор Honoris

² Юзеф Тішнер — це одна з найцікавіших осіб польського інтелектуального життя ХХ століття. Видатний філософ, талановитий публіцист, цінний душпастир та коментатор нашої сучасності, нещадний в полеміках, але одночасно відкритий на різноманітні ідеї та переконання. Без вагань йому довіряли як людині, як філософу він спонукав до мислення, а як священник він вчив свідомої віри. Він є автором багатьох книжок, есеїв на соціальні, релігійні та філософські теми. Співзасновник і Президент Інституту Наук про Людину у Відні (1981). В 1993 році отримав Нагороду Польського ПЕН-клубу (в категорії « поезія, проза, есеї»). Кавалер Ордену Білого Орла (1999).

Causa — філософ, професор Василь Григорович Кремень, президент Національної академії педагогічних наук України, президент Товариства «Знання України». Його ім'я поставлено поряд із найяскравішими постатями Почесних Докторів Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві.

Український філософ — Доктор Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві

Безумовно, шлях до такого високого визнання у зарубіжній державі — у Республіці Польща — нелегкий й триває роками і навіть десятиліттями... На усіх етапах своєї наукової, викладацької, державницької і громадської діяльності (й особливо, як Міністра освіти і науки України і президента НАПН України), професор, доктор філософських наук, академік НАН України і НАПН України Василь Кремень був і нині є активним учасником співпраці українських і польських освітян-педагогів, сприяв її розвитку, очолював науково-організаційний комітет з підготовки і проведення дев'яти спільних форумів, що відбувалися в Україні (2007 рік — у Києві; 2011 рік — у Черкасах; 2015 рік — у Києві; 2019 рік — у Переяславі Київської області), а також конкретно допомагав у підготовці форумів, що відбувалися у Польщі (2005 рік — у Варшаві і Закопане; 2009 рік — у Варшаві, Замості і Щебжежині; 2013 рік — у Кракові; 2017 рік — у Бидгощі; 2022 рік — у Любліні). Фундаментальні статті вченого-філософа, опубліковані в книгах, виданих в Україні і в Польщі за матеріалами цих наукових форумів, пронизувалися інноваційними ідеями гуманізму, людиноцент-

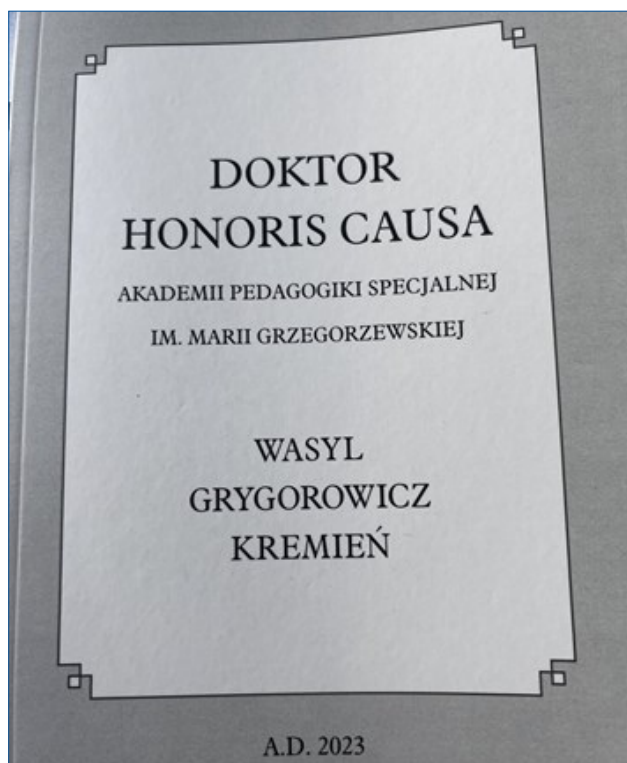
ризму, критичним осмисленням реального стану розвитку освіти і педагогічних наук та науково обґрунтованими рекомендаціями прогностичного значення. Особливу увагу серед науково-педагогічної громадськості Польщі викликали філософські праці Василя Кременя, видані польською мовою за сприяння Наукового педагогічного товариства «Польща-Україна» (голова — професор Франтішек Шльосек), зокрема: «Filozofia edukacji» (Kremień, 2008), «Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni» (Kremień, 2011), «Człowiek wobec wyzwań cywilizacji: Od przeszłości do przyszłości» (Kremień, & Iljin, 2022).

У передмові до польського видання останньої монографії професор Богуслав Сліверський так описує контекст її видання в Польщі: «Як важко читати книгу, яка настільки глибоко вкорінена в культурі гуманізму, коли відбувається вторгнення в суверенну державу, в результаті якого гинуть мирні жителі. У найбільших містах цієї країни нищать будинки та економічна інфраструктура, громадські установи, в тому числі, наприклад, лікарні, школи, дитячі садки, центри соціального захисту, університети, культурні та релігійні установи, автопарки громадського транспорту тощо» [...] (Śliwerski, 2019). Наскільки драматичним у цьому контексті є розділ, що відкриває роздуми Авторів — все на землі починається з людини» (Кремень, & Ільїн, 2022). Автори також висловили чимало застережень, що стосуються деяких подій у сучасному світі, і, насамперед, ситуації, в якій опинилася сьогодні Україна. Одним із таких попереджень, що міститься в описі основних вимірів сучасності, є твердження, що у людства є принаймні три вороги: ядерна війна, зміна клімату та технологічний прорив. Якщо людство, ігноруючи ці загальні загрози, вибере власні конкретні інтереси, щоб віддати пріоритет іншим, результат може бути набагато гіршим, ніж у Першій і Другій світових війнах (Кремень, & Ільїн, 2022).

Професор Франтішек Шльосек свою рецензію «Досягнення професора Василя Григоровича Кременя у зв'язку з процедурою присвоєння йому звання Доктора Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської у Варшаві» завершує таким висновком: «Варто зазначити, що аналіз наукового доробку та інших досягнень професора Василя Кременя підтверджує, що ми маємо справу з видатним сучасним філософом і педагогом, який є великим ерудитом, а це дозволяє йому вільно використовувати

різноманітні традиції мислення та посилається на різні періоди розвитку філософії: від Платона й Аристотеля до сучасних дискусій представників аналітичної філософії. Рідко хто може так майстерно передати сутнісні філософські ідеї минулих століть мовою сьогодення, будучи при цьому головним співтворцем нового напрямку філософського мислення, яким є людиноцентризм. Феномен проф. Василя Кременя (як і діяльність організатора наукового й освітнього життя) ґрунтується на його багатстві та багатовимірності, що унеможливорює втиснути його в будь-яку інтерпретаційну схему, тому що жодна з них не здатна вичерпати множинності значень проф. Василя Кременя. Характеризуючи відомі мені досягнення Кандидата, на мою думку, хорошим їх підсумком може бути перефразування вислову проф. Конрада Богдановича, дійсного члена Польської академії знань і Варшавського наукового товариства, який сказав: «Щасливе те оточення, яке у вирішальні моменти має у своєму ґроні сильні й ясні розуми, які є не лише кермом для свого покоління, а й факелом для наступних» (Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2023e).

Вважаємо за доцільне наголосити, що процедура присвоєння звання Doctor Honoris Causa в Польщі є досить складною і тривалою. Передусім ретельно вивчається науковий доробок вченого (державного чи громадського діяча), рішенням Сенату відповідного університету чи академії призначаються офіційні рецензенти, голосування

відбувається в три етапи (таємно). Вчений, якому надається це високе знання, має підтримувати контакти із студентами і професорсько-викладацьким складом цього закладу освіти і неодмінно виступити з науковою доповіддю на урочистому засіданні Сенату, або ж раніше (у різних закладах університетах це відбувається по-різному, з урахуванням традицій). Неодмінно видається книга чи брошура, в якій публікуються рішення Сенату чи вченої ради, виступ ляудатора (Laudator) — особи, якій Сенат (вчена рада) університету чи академії доручає вивчити документи і матеріали кандидата на присвоєння цього почесного звання, особливо його творчий доробок, а також рецензії офіційних рецензентів. Відповідно до чинного законодавства Республіки Польща право на присвоєння почесного звання *Doctor Honoris Causa* мають лише ті університети чи академії, яким надано право «докторизації», тобто саме ті, які можуть присуджувати науковий ступінь доктора наук хабілітованого з певної галузі наукового знання.

У 2008 році Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві одержала дозвіл Міністерства освіти Республіки Польща на «докторизацію» — присвоєння вченого звання доктора хабілітованого.

Чи витримано усі ці та інші вимоги та процедури щодо присвоєння почесного звання *Doctor Honoris Causa* українському філософу Василю Кременю? Так! І в цьому немає найменшого сумніву. Усі документи і матеріали його справи вивчалися так ретельно, майже як «під мікроскопом». Автори цієї статті є свідками й учасниками цього процесу, якому притаманна наукова об'єктивність у поєднанні із принциповістю, високою вимогливістю і відповідальністю.

У ляудації, опублікованій на початку книги, виданої до урочистого засідання Сенату Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, зазначено: «Почесні промови готуються на честь осіб, які мають особливі досягнення. Це саме той випадок, коли йдеться про В. Кременя, бо ми хочемо відзначити людину, яку вважають непересічною Особистістю з багатьма досягненнями і заслугами не лише в науковій діяльності, але й в організації академічного життя та в державній службі. Професор Василь Кремень — гуманіст у науці, освіті та державній діяльності, представник високих зразків культури своїх вчителів, який майстерно поєднує відкритість душі, неспокій серця, раціональність розуму

і практичну діяльність. На батьківщині його вважають беззаперечним творцем української освітньої політики, визначним філософом і ключовою постаттю в розбудові сучасної незалежної Української держави. Лише сухе перерахування посад і звань, які він обіймає, доводить, що перед нами видатна постать. Доктор філософських наук, професор, академік Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, автор багатьох визнаних наукових монографій і незліченних досліджень, почесний доктор кількох українських університетів, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, Лауреат Державної премії в галузі освіти, кавалер ордена «За заслуги», нагороджений орденами Ярослава Мудрого 3-го, 4-го та 5-го ступенів, народний депутат України 3-го скликання, міністр освіти і науки України з 1999 по 2005 рік, президент Національної академії педагогічних наук України, президент Товариства «Знання» України. І це далеко не всі його офіційні посади, звання та титули» (*Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s.16*).

У ляудації наголошувалось, що свої новаторські філософсько-педагогічні ідеї професор реалізував у незалежній Україні, коли у 1992 році перейшов на роботу до Інституту стратегічних досліджень при Президентові України (на посаду заступника директора з наукової роботи та завідувача відділу методології суспільно-політичного розвитку). Результати його досліджень з проблем суспільно-політичного розвитку незалежної України було покладено в основу розроблення стратегії розвитку країни та обґрунтування напрямів державної політики в галузях освіти, науки та культури. Як зазначив ляудатор, «формування самодостатньої, розвиненої особистості є запорукою змін у суспільстві, причому не поверхневих, а глибинних. Це шлях до сталої демократії, функціонуючого ринку, отже, до успішної держави. Формування розвиненої особистості, безперечно, є питанням освіти. Тому настав час її реформувати і модернізувати, підняти українську освіту на якісно новий рівень» (*Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 19*).

На посаді міністра професор Василь Кремень не лише сформулював ідеї та напрями безпрецедентних змін у суспільстві, а й став менеджером та реалізатором цих змін. У багатьох незалежно

сформульованих оцінках ініційованих і реалізованих змін повторюються подібні аргументи. Найбільш виразно ці досягнення узагальнено професором Єжи Бузеком, який дивиться на них з точки зору президента Європейського парламенту. В одному зі своїх виступів він підкреслив причинно наслідкову роль професора Василя Кременя як президента Національної академії педагогічних наук України та Міністра освіти і науки України у розробленні нормативно-правової бази для різних рівнів освіти в незалежній Україні, а також у прийнятті конкретних рішень, таких як: перехід на дванадцятирічне навчання та нові навчальні програми середньої школи; профільність старшої школи; підготовка умов для приєднання України до Болонського процесу; ініціювання заходів щодо широкого використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі закладів загальної, професійно-технічної та вищої освіти, запровадження програми «Шкільний автобус»; впровадження інновації у вигляді дванадцятибального позитивного оцінювання навчальних досягнень учнів; незалежне тестування учнів (Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 21).

Спільна монографія двох українських філософів В. Кременя та В. Ільїна «Людина і виклики цивілізації. Від минулого до майбутнього» розпочинається епіграфом, взятим у Софокла «Є багато чудес на світі, Людина найпрекрасніше з них». Зміст цього афоризму відповідає методологічній позиції Марії Гжегожевської — патронки Академії спеціальної педагогіки. Вона неодноразово наголошувала: «Цінність людини — найдорожча цінність у світі, її вага переважає все в житті окремих людей і суспільства» (Кремень, & Ільїн, 2022).

Філософ Василь Кремень відчуває моральні та духовні небезпеки і закликає повернутися до загальнолюдських цінностей, які є однією з основних рушійних сил розвитку суспільства в напрямі демократії, свободи, рівності та справедливості. При цьому він посилається на слова Григорія Сковороди, який вважав, що людина має дві натури: «духовну» і «матеріальну», й змушена постійно робити вибір. На думку президента НАПН України, це ціннісний вибір, і цьому може й повинно сприяти правильне виховання, яке веде до формування ціннісного світу, що відноситься до класичної тріади: істина, добро і краса. Формування ціннісного світу особистості вимагає поваги до суб'єкта і визнання суб'єкта центром людського

мислення, а філософія людиноцентризму дає підґрунтя для побудови концепції розвитку самостійної особистості, розвитку її здібностей і творчої активності. Ознайомлення з працями Василя Кременя дозволяє читачеві помітити його переконання, що для педагогіки, окрім наукового осмислення природи людини, необхідним є також звернення до самої себе і глибоке пізнання себе. На жаль, максима «пізнай самого себе», викарбувана на порталі храму в Дельфах, тривалий час не враховувалась у практиці освітньої діяльності. Світ докорінно змінився. Пошук моральних векторів стає дедалі складнішим в умовах змішання культур, традицій, релігій. Розпадаються локальні системи цінностей, які досі фундаментально визначали життєві цілі індивіда. Людина починає відчувати страх загубитися в суспільній реальності, в якій може статися все, що завгодно, не виключаючи повного знищення. Філософ, чутливий до цих проблем, належить до тих гуманістів, які пов'язують зміну і відбудову світу з необхідністю радикальної зміни свідомості, мислення, ціннісних орієнтирів і переживань. Філософія людиноцентризму дає переконливе підґрунтя для запуску освітніх процесів, що ведуть до метанонії людини (Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 24-25).

Неможливо переоцінити заслуги президента НАПН України у сфері співпраці між представниками освіти педагогічних наук наших країн. Усі рецензенти дійшли висновку щодо значного внеску філософа Василя Кременя у цю співпрацю. Професор С. Квятковський і професор Ф. Шльосек повертаються до витоків спільної діяльності — від 1989 року, який був початком наукових контактів, що тривають безперервно до сьогодні. Це дата встановлення перших неформальних стосун-

ків між керівництвом Комітету педагогічних наук Польської академії наук в особі професора Тадеуша Левовицького, а потім професора Стефана Квятковського та Президією НАПН України з її президентом Василем Кременем, професором Іваном Андрійовичем Зязюном та іншими науковцями.

Офіційний рецензент професор, доктор хаб., голова Наукового педагогічного товариства «Польща-Україна» Франтішек Шльосек розпочав свій відгук-висновок такими словами: «Можливість написати рецензію щодо досягнень професора Василя Григоровича Кременя у справі присвоєння йому Академією спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської звання *Honoris Causa* сприймаю як честь і задоволення. З іншого боку, це також великий виклик, тому що оцінювати видатних завжди нелегко, а іноді навіть ризиковано. У випадку з професором Василем Кременем ми маємо справу з особою, яку зараховуємо до числа видатних філософів освіти і не менш видатних організаторів науково-освітнього життя. Ця оцінка підтверджується не лише його вражаючими науковими досягненнями, а й різноманітною, багатогранною освітньою та організаційною діяльністю в національному та міжнародному масштабах. Я формулюю це твердження з точки зору перекладача або співперекладача з української на польську мову трьох книг і кількох статей Кандидата, а також на основі співпраці з професором, президентом НАПН України, що безперервно триває з 1998 року до теперішнього часу» (*Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 70-71*).

Як зазначалось вище, одним із результатів українсько-польської співпраці є дев'ять наукових форумів, що стали основною платформою для плідної діяльності науковців-педагогів обох країн. В їх роботі брали участь голови Комітету педагогічних наук Польської академії наук, зокрема: проф. Тадеуш Левовицький, проф. Стефан М. Квятковський, проф. Богуслав Сліверський і проф. Агнешка Цибаль-Міхальська. Українську сторону на кожному з дев'яти форумів представляли освітяни з найвищими досягненнями та науковим авторитетом у своїй країні. Організація такої форми обміну науковими ідеями між педагогічними спільнотами сусідніх народів була б неможлива без особистої участі професора Василя Кременя як президента НАПН України, як вченого, відкритого для зовнішнього спілкування, діалогу, обмі-

ну досвідом і поглядами, а також як організатора наукового життя, який повністю переконаний у цінності співпраці з польською науково-педагогічною спільнотою.

Як зазначає професор Франтішек Шльосек, одним із цікавих, хоч і додаткових результатів цієї співпраці стало залучення студентів українських університетів до участі в наукових конкурсах, організованих у рамках проекту «Сталий розвиток». Керівником цього проекту був проф. Єжи Бузек, тодішній президент Європейського парламенту. Підсумування другого конкурсу «Сталий розвиток» відбулося у 2011 році в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської, а його кульмінацією стало відкрите засідання Сенату Академії спеціальної педагогіки за участю проф. Єжи Бузка і нашого Кандидата. Під час цієї зустрічі експрем'єр-міністра Республіки Польща було нагороджено медаллю «Григорій Сковорода» — найвищою нагородою, яку на той час могла вручати Національна академія педагогічних наук України. Цю медаль президент Європейського парламенту отримав від проф. Кременя Василя, у залі засідань Сенату у присутності Сенаторів та інших науково-педагогічних працівників. Через кілька місяців українські переможці конкурсу, разом зі своїми науковими керівниками, були гостями проф. Єжи Бузка в Європарламенті (*Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 73*).

Автори цієї статті поділяють висновок професора Франтішека Шльосека про те, що до важливих здобутків співпраці польських та українських педагогів, організованої НАПН України і Науковим педагогічним товариством «Польща—Україна», можна віднести, серед іншого, залучення до цієї співпраці багатьох університетів та науково-дослідних інститутів обох країн. Передусім

це Університет Казимира Великого в Бидгощі, Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, Університет у Жешові, Педагогічний університет імені Комісії національної освіти в Кракові, Технологічно-гуманітарний університет імені К. Пулавського у Радомі, Природничо-гуманітарний університет у Седльцях, Інститут технологій експлуатації у Радомі, Опольський університет, Вища педагогічна школа Спілки польських учителів у Варшаві та багато інших. Особливу роль у цій співпраці відіграла Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, яка, безпосередньо співпрацюючи з Національною академією педагогічних наук України та її президентом професором Василем Кременем, була і є головним ініціатором та реалізатором різноманітних форм співпраці, обміну ідеями та досвідом, пов'язаних із педагогічними науками (Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 73-74).

Звертаючись до фундаментальної праці Василя Кременя (у співавторстві з В. Ільїним) «Людина перед викликами цивілізації: від минулого до майбутнього», професор Франтішек Шльосек зазначає: «Польська редакція цього видання (Kremień, & Iljin, 2022) була тісно пов'язана з 30-річчям Незалежності України та стала важливим акцентом, що підтвердив ефективну співпрацю польської та української науково-педагогічної спільноти, що триває вже понад чверть століття. На жаль, польське видання книги стало реальністю після початку широкомасштабної російської агресії проти України, а це має надзвичайно символічний вимір для польського читача. У своїй гуманістичній у всіх відношеннях праці автори підкреслюють віру в людину та її позитивну роль у формуванні нових, сприятливих умов для вражаючого розвитку сучасного світу, заснованого на наукових досягненнях і міжнародному співро-

бітництві. Ця віра в людство сьогодні в Україні має мілітарний вимір» (Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 78-79).

Офіційний рецензент професор, доктор хаб., іноземний член НАПН України Стефан М. Квятковський свій аналіз життєвого і творчого шляху номінанта завершує таким висновком: «Як у своїх книгах, так і в численних статтях професор Василь Кремень зосереджується на проблемах людиноцентризму, наголошуючи на важливості питання: ким є людина? У пошуках відповідей він аналізує контексти, пов'язані з філософським, економічним та політичним людиноцентризмом, що веде до нової антропології, до гуманології, яка визначає людину як частину техносфери. Наведене питання суголосне з питаннями, які ставив Кант під час лекцій із логіки. Великий філософ запитував: Що я можу знати? Що мені робити? На що я можу розраховувати? Хто така людина? Філософське коріння професора Василя Кременя має велику цінність у пошуках педагогічних аспектів людиноцентризму. Його наукова діяльність є прикладом інтеграції гуманітарних і соціальних наук, а також основ аксіології з практичною діяльністю. Цінність публікацій професора Василя Кременя — особливе вміння спиратися на досягнення цивілізації та створювати на цій основі надзвичайно оригінальні підвалини мислення щодо майбутнього. Глибокі знання минулого в поєднанні з беззаперечною ерудицією дозволяють глибоко оцінювати сьогодення і в його рамках проектувати і прогнозувати функціонування людини в майбутньому. У цій галузі професор В. Кремень є видатним фахівцем, здатним проаналізувати світ штучного інтелекту з точки зору індивідуальної та суспільної цінності (Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, s. 88-89).

Отже, маємо усі підстави дійти висновку, що думки й основні високі оцінки усіх рецензентів щодо наукового доробку філософа Василя Кременя збігаються, що є цілком закономірним.

Безумовно, кульмінацією урочистого засідання Сенату АСП імені Марії Гжегожевської у Варшаві була наукова доповідь українського філософа Василя Кременя «Філософія людиноцентризму в системі «сучасних цінностей».

Цю доповідь опубліковано в книзі «Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień. A.D. 2023, (s.90-120), а також у Віснику НАПН України (Кремень, 2023). Професор Василь Кремень виголосив її красивою українською літературною мовою. На величезному екрані демонструвалась презентація польською мовою, сучасний дизайн якої було зроблено на основі сюжетів філософського змісту. Завершуючи свою доповідь, дванадцятий Доктор Honoris Causa Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві професор Василь Кремень сердечно подякував польському народу, президенту Польщі Ажею Дуді, Уряду Республіки Польща, Комітету педагогічних наук ПАН, Науковому педагогічному товариству «Польща-Україна», Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської, іншим університетам, інститутам та громадським організаціям за величезну допомогу українським біженцям, організацію навчання дітей, які разом з матерями змушені були втікати від страшної рашистської війни. Василь Григорович Кремень вручив ректору АПС професору, доктору хаб. Барбарі Марцінковській пам'ятний клейнод «Україна

і Польща — навіки разом! Polska i Ukraina — na wieki razem!». Цей мистецький твір виготовили студенти Київського національного університету технологій і дизайну (ректор — академік НАПН України Іван Грищенко) за ескізом Оксани Фурси — відомої художниці, президента АРТ Академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі.

Дзвеніла «мертва тиша»... Усі учасники цього незвичайного дійства стрімко встали й досить довго аплодували, засвідчуючи свою підтримку Збройним Силам України, мужньому українському народу.

В урочистому засіданні Сенату взяли участь професор, доктор хаб., Голова Комітету педагогічних наук Польської академії наук Агнешка Цибаль-Міхальська, професор, доктор хаб. Президент Польського педагогічного товариства Пьотр Костило, професор, доктор хаб., Почесний доктор Honoris Causa НАПН України Богуслав Сліверський, професор, доктор хаб., Почесний доктор Honoris Causa НАПН України Ришард Бера, а також ректори, проректори та науково-педагогічні працівники багатьох польських університетів. Було приємно спостерігати, як до професора Василя Кременя стихійно вишикувалась черга тих, хто хотів потиснути йому руку й сказати сердечні слова.

У цей же день Василь Кремень у залі засідань Сенату Академії вручив диплом іноземного члена НАПН України професору, доктору хаб., Президенту Польського педагогічного товариства Пьотру Костило, диплом почесного доктора Honoris Causa НАПН України та професору, доктору хаб., завідувачу кафедри педагогіки праці та андрагогіки Університету Марії Кюрі-Склодовської в Люб-

ліні Ришарду Бері та почесну грамоту НАПН України професору, доктору хаб., заступнику голови Комітету педагогічних наук ПАН, іноземному члену НАПН України Стефану Квятковському.

Незвичайним і хвилюючим продовженням Урочистого засідання Сенату був концерт *Oratorium Akademickie «Człowiek»* (Академічна ораторія «Людина»). Це не просто концерт, під час якого співали хор і солісти, грали оркестр та інструментальний ансамбль (художній керівник і диригент Адам Петрушка). Це була справжня філософська симфонія, присвячена осмисленню й звеличенню Людини, яка творить цивілізацію культури. Кожна з 16 музичних частин (від прологу до епілогу) супроводжувалась фрагментами з поезії Софокла, Адама Міцкевича, Анни Камінської, Єжи Неберта, Адама Петрушки й прози Ольги Токарчук — лауреата Нобелівської премії з літератури. Така хвилююча мистецько-філософська ораторія «Люди-на» свідчить про талановитих педагогів-митців і студентів Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві. Цікаву інформацію про це високе дійство опубліковано в журналі Інституту педагогіки «Czwarte Piętro» (Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2023g).

Підсумовуючи, зазначимо, що Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві — це сучасний багатопрофільний вищий навчальний заклад, в основу діяльності якого покладено ідеї гуманізму, людиноцентризму, любові до Людини, педагогічну концепцію видатного польського педагога Марії Гжегожевської.

Висновки. Співпраця науковців-педагогів Польщі й України має давнє коріння, добрі традиції й великі здобутки за різними напрямками, зокрема: науково-дослідна робота, спільні наукові пошуки з проблем філософії, освіти, компаративістики, педагогіки праці, андрагогіки, педевтології та інших субдисциплін; участь у реалізації міжнародних проєктів і програм; спільна науково-видавнича діяльність; проведення польсько-українських/українсько-польських наукових форумів, конференцій, методологічних семінарів.

В умовах російської війни проти України співпраця науковців-педагогів Польщі й України не загальмувалась, а навпаки, поглибилась і розширилась. До її традиційних напрямів додалися такі: науково-методичне забезпечення навчання дітей українських біженців; сприяння у працевлаштуванні і підвищенні кваліфікації українських вчителів, які перебувають у Польщі; консультування

матерів дітей — біженців, які перебувають у Польщі; розвиток волонтерського руху, спрямованого на допомогу українським біженцям з дітьми і вимушеним переселенцям.

З 24 лютого 2022 р., коли розпочалася широкомасштабна російська агресія проти України першими подали руку допомоги ті університети, інститути та інші заклади освіти і науки, з якими впродовж понад трьох десятиліть триває творча співпраця Національної академії педагогічних наук України та її інститутів і центрів. Серед багатьох університетів та інших вищих навчальних закладів, з якими співпрацює НАПН України, — Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, яка має багату історію становлення і розвитку упродовж століття. Саме АСП стала науково-координаційним центром цієї співпраці, якій притаманні багатоаспектність, взаємна соціальна відповідальність, результативність і прогностичність.

Присвоєння високого звання Почесного доктора *Honoris Causa* 12 видатним польським і зарубіжним вченим, державним і громадським діячам, а серед них і українському філософу, президенту НАПН України Василю Кременю, сприяє посиленню уваги до наукової доброчесності, наукової і політичної культури, піднесенню морально-етичної планки й авторитету вченого у сучасному суспільстві.

Кровопробитна російська війна проти України пробудила генетичні почуття любові і свободи, необхідності взаємодопомоги, взаємопідтримки і єднання творчих зусиль науковців-педагогів обох країн. До перспективних напрямів творчої співпраці в умовах війни і в повоєнний час ми відносимо: продовження, оновлення і розширення напрямів співпраці з урахуванням набутого досвіду і роботи з українськими біженцями з дітьми, вимушеними внутрішніми переселенцями та іншими категоріями населення; вивчення та узгодження соціально-педагогічного і психологічного досвіду супроводу дітей, підлітків, студентської молоді, людей поважного віку в екстремальних умовах воєнного стану; започаткування педагогічних досліджень з проблем компаративістики, професійної педагогіки і психології, військової педагогіки і психології та педевтології; розроблення проєктів і дидактичних комплексів для навчання, перенавчання військовослужбовців-інвалідів російської війни; підготовка міжнародних хрестоматій інноваційного педагогічного досвіду роботи з різними категоріями населення в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Кремень, В.Г. (2023). Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей: Доповідь на церемонії присвоєння титулу доктора Honoris Causa в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава, Польща), 24 травня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5 (1), 1-6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5126>
- Кремень, В.Г., Довгий, С.О., Ничкало, Н.Г., Андрощук, І.М., Вовк, М.П., Лашик, Я., & Лук'янова, Л.Б. (ред.). (2019а). *Єднання для миру і розвитку. Українсько-польське партнерство в галузі освіти і педагогічних наук/ Pojednanie dla pokoju i rozwoju. Partnerstwo ukraińsko-polskie w dziedzinie edukacji i nauk pedagogicznych* : наукове видання. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України.
- Кремень, В.Г., Коцур, В.П., Ничкало, Н.Г., & Шльосек, Ф. (ред.). (2019b). *Освіта для миру — шлях до майбутнього (передмова). Освіта для миру / Edukacja dla pokoju* : збірник наукових праць у 2 т. Київ: Видво ТОВ «Юрка Любченка». http://iprood.com.ua/data/UAPLForum2019/volume_1_2019.pdf
- Кремень, В.Г. & Ільїн, В.В. (2022). *Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього*. Краків: Педагогічний університет ім. Комісії народної освіти, с. 13.
- Ничкало, Н.Г. (2022). Традиції і нові тенденції у співпраці вчених-педагогів України і Польщі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4 (1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4147>
- Ничкало, Н., Овчарук, О., Гордієнко, В., & Іванюк, І. (2022). Українська освіта в умовах російської війни: випробування новий досвід, перспективи. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 5 (специвипуск). Київ: «ТАЛКОМ».
- Ничкало, Н.Г., & Гордієнко, В.П. (2022). Наукова діяльність у добу війни: за камертоном серця і любові до Батьківщини. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4123>
- Томас Гаммарберг. (2020, 12 жовтня). In *Wikipedia*. <http://surl.li/jlhah>
- Цибаль-Міхальська, А., & Костило, П. (2022). Нам вдалося організувати значущу науково-соціальну подію. *Освіта і суспільство*. 10-11. С. 8-9.
- Шевах Вайс. (2023, 27 квітня). In *Wikipedia*. <http://surl.li/jlhfc>
- Шеремет, Ю.А. (ред.) (2023). *Україна. Науковці й освітня: незламні у війні*. Київ: Альфа-Груп.
- Янковська, Д. (2022). Прийняття, участь, соціальна підтримка. До 100-річчя Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської. *Освіта і суспільство*. 12. С. 10-11.
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. (2023a). *Anna Dymna*. <http://www.aps.edu.pl/uczelnia/doktorzy-honoris-causa/anna-dymna/>
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. (2023b). *Historia Uczelni*. <http://www.aps.edu.pl/uczelnia/historia-uczelni/>
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. (2023c). s. *Małgorzata Chmielewska*. <http://www.aps.edu.pl/uczelnia/doktorzy-honoris-causa/s-malgorzata-chmielewska/>
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. (2023d). *Profesor Alicja Chybicka*. <http://www.aps.edu.pl/uczelnia/doktorzy-honoris-causa/profesor-alicja-chybicka/>
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. (2023e). *Profesor Wasyl Grygorowicz Kremień*. <http://www.aps.edu.pl/uczelnia/doktorzy-honoris-causa/profesor-wasyl-grygorowicz-kremien/>
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. (2023f). *Profesor Piotr Sztompka*. <http://www.aps.edu.pl/uczelnia/doktorzy-honoris-causa/profesor-piotr-sztompka/>
- Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. (2023g). Święto Uczelni i Oratorium Akademicki „Człowiek. Czwarte Piętro. *Pismo Instytutu Pedagogiki*. 7, s. 20-21. http://www.aps.edu.pl/media/dgnhak0g/newsletter-nr-7-6_2023-druk.pdf
- Czesław Kupisiewicz. (2023, 3 lut). In *Wikipedia*. <http://surl.li/jlhgg>
- Doctor Honoris Causa Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyl Grygorowicz Kremień*. A.D. 2023.
- Ewa Łętowska. (2023, 1 mar). In *Wikipedia*. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ewa_%C5%81%C4%99towska
- Henryk Skarżyński (lekarz). (2023, 4 lip). In *Wikipedia*. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Skar%C5%BCy%C5%84ski_\(lekarz\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Skar%C5%BCy%C5%84ski_(lekarz))
- Honoris causa. (2022, 5 грудня). In *Wikipedia*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Honoris_causa
- Hryniewicka, A. (2022) *W stronę człowieka... O odwadze twórczego myślenia Marii Grzegorzewskiej*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. Warszawa.
- Jan Paweł II. (1999). *Do ciebie. Wybór myśli z pielgrzymek do Ojczyzny*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz.
- Kremień, W. (2022). Działność Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy w warunkach wojny. In Adam Solak, red., *Edukacja Zawodowa i Ustawiczna. Rocznik Polsko-Ukraiński*. Nr. 7 (s. 31-54.). Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.
- Kremień, W.G. (2008). *Filozofia Edukacji*. Warszawa: Wyd. Instytutu. Technologii Eksploatacji w Radomiu.
- Kremień, W.G., & Iljin, W.W. (2022). Wszystko na ziemi zaczyna się od człowieka. / Człowiek wobec wyzwań cywilizacji: Od przeszłości do przyszłości. Tłumaczenie: Szlosek, F., Nakhlik, J. Redaktorzy polskiego wydania: Pikuła, N., Szlosek, F. Kraków: Copyright by Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej. S. 19-46.
- Łaszczyk, J. (red.). (2021). *Na drodze do twórczości i mistrzostwa*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. <http://www.aps.edu.pl/wydawnictwo/wykaz-publicacji/laszczyk-jan-red-na-drozdze-do-tworczosci-i-mistrzostwa/>
- Medyk Białostocki. (2023). *Doctor Honoris Causa od kulis*. https://www.umb.edu.pl/medyk/polecane/doctor_honoris_causa_od_kulis
- Paluch, M. (red.) (2022). *Lekcje pokoju w czasie (po) wojennym*. Kraków: Impuls.

- Pyżalski, J., Łuczyńska, A., Kata, G., Plichta, P., & Poleszak, W. (red.) (2022). *Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny w Ukrainie według nauczycieli i nauczycielek*. Raport z badania. Fundacja Szkoła z Klasą. <https://www.szokolazklasa.org.pl/materialy/razem-w-klasie-dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach/>
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2021, 14 października). *W sprawie ustanowienia roku 2022 Rokiem Marii Grzegorzewskiej*. Uchwała. http://orka.sejm.gov.pl/proc9.nsf/uchwaly/1118_u.htm
- Śliwerski, B. (2019). *Filozofia kordialna ukraińskiej pedagogiki serca Wasyla Suchomlińskiego = Богуслав Сліверський. Кордіальна філософія української педагогіки серця Василя Сухомлинського*. Київ: Знання України.
- Topuzow, O. & Lokszyňa, O. *Oświata w czasie wojny: międzynarodowe doświadczenia i osiągnięcia Ukrainy*. In Adam Solak, red., *Edukacja Zawodowa i Ustawiczna. Rocznik Polsko-Ukraiński*. Nr. 7 (s. 77-94.). Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej
- World Congress on Justice for Children. (2018). *Marta Santos Pais*. <https://2018.justicewithchildren.org/en/speaker/marta-santos-pais/>

UNITING POLISH AND UKRAINIAN RESEARCHERS-PEDAGOGUES IN CREATIVE COOPERATION IN THE CONDITIONS OF WAR

Yan Laschyk

Doctor Habilitated, Professor, Foreign member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Commissioner for the Development of the Maria Grzegorzewska Academy of Special Pedagogy, Warsaw, Poland

Nellya Nychkalo

DSc in Pedagogy, Professor, Full member (Academician) of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Academician Secretary of the Division of Professional and Adult Education, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *A retrospective analysis of the formation and development of Ukrainian-Polish/Polish-Ukrainian cooperation of researchers-pedagogues is carried out, as well as certain aspects of the organizing and holding of nine scientific forums in Poland and Ukraine are revealed. The authors emphasize the importance of cooperation between researchers-pedagogues of both countries in various areas (joint research, international congresses, conferences, methodological seminars, scientific and publishing activities).*

In the context of the Russian war against Ukraine, this cooperation has become more dynamic, its directions, content and forms of scientific and methodological support for work with various categories of Ukrainian refugees, especially in the organization of children's education abroad, have expanded and enriched.

Special attention is paid to the historical aspects of awarding the title of Honorary Doctor "HONORIS CAUSA" to prominent scientists, public, state and religious figures by Oxford and Cambridge universities, as well as Polish universities, in particular the Maria Grzegorzewska Academy of Special Education in Warsaw. Each of the 11 HONORIS CAUSA doctors of this well-known Polish higher education institution, which received the right to award this title in 2008, is briefly described. The twelfth was the Ukrainian scientist-philosopher, President of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine Vasyl Kremen. His public, scientific, social activities, and his creative work as a scientist-philosopher and teacher, are highlighted. The perspectives of cooperation between researchers-pedagogues of both countries in the conditions of the war and the post-war period are outlined.

Keywords: *Maria Grzegorzewska Academy of Special Pedagogy; National Academy of Educational Sciences of Ukraine; scientific forum; Honorary Doctor Honoris Causa; Russian war; creative cooperation.*

Дата публікації: 30 червня 2023 р.